Eduskunnan tarkastusvaliokunta
TrV@eduskunta.fi

Aalto-yliopiston kirjallinen asiantuntijalausunto kotouttamisen toimivuudesta O 10/2017 vp

Aalto-yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan tarkastusvaliokunnalle kotouttamisen toimivuudesta ja tätä koskevasta tutkimuksesta O 10/2017 vp. Aalto-yliopisto tuo esiin lausunnossaan kokemuksia monikulttuurisen työyhteisön johtamisesta ja korkeasti koulutettujen erityisosaajien sopeutumisen edistämisestä suomalaiseen työelämään, kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Aalto-yliopisto tarvitsee alojensa parhaat osaajat tuottamaan huippututkimusta ja -opetusta Suomeen. Suomen ja suomalaisten yliopistojen houkuttelevuus on nykytilanteessa hyvällä tasolla, ja kansainvälinen rekrytointi onkin realistinen keino huippuosaamisen saamiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän vuoksi on tärkeää, että korkeasti koulutetut erityisosaajat otetaan entistä selkeämmin huomioon kotouttamistoimenpiteitä suunniteltaessa.

Yliopistojen perustoiminta, opetus ja tutkimus, on hyvin pitkäjänteistä, ja nykytilanteessa tehtävillä päätöksillä on hyvin pitkäkestoiset vaikutukset. Professoria tai apulaisprosessoria rekrytoitaessa yliopisto sitoutuu kymmeniksi vuosiksi sekä tutkimusalaan että rekrytoitavaan henkilöön. Jatkuvuus on avaintekijä akateemisessa työssä, ja työnantajana Aalto-yliopiston tavoitteena on rekrytoitavien henkilöiden juurruttaminen työyhteisöön ja Suomeen mahdollisimman nopeasti ja sujuvasti. Työuran alku Suomessa on tärkeä saada mahdollisimman sujuvaksi, koska tällä on merkittävä vaikutus henkilöiden myöhempään sopeutumisprosessiin.

1. Kansainvälisen erityisosaajan kotoutumispalvelut

Aalto-yliopisto toteaa, että ulkomaalaisten työntekijöiden Suomeen muuton ja työhön tulon alkuvaiheen tukeminen on parantunut viime vuosina huomattavasti. International House Helsingin kaltaiset viranomaisten yhteistyössä ylläpitämät palvelut helpottavat maahantuloa ja alkuvaiheen sopeutumista.

Aalto yliopisto yhtyy tutkimuksessa esitettyyn näkemykseen korkeasti koulutettujen erityisosaajien kotoutumisen tukemisen haasteista. Monet tahot tarjoavat sinänsä erinomaisia palveluita kotoutumisen helpottamiseksi. Haasteena sekä työnantajan että työntekijän näkökulmasta on palveluiden hajanaisuus ja koordinoimattomuus. Tietoa palveluista ei ole helposti saatavilla, koska jo työssä olevat erityisosaajat eivät yleensä kuulu palvelun tarjoajien ensisijaiseen kohderyhmään. Lisäksi palveluista tiedotettaessa tulisi huomioida myös vastaanottajan kyky ymmärtää palvelun konteksti: mikäli suomalaisille tarkoitetut ohjeet vain käännetään englanniksi, jää tiedon tarvitsijalta usein ymmärtämättä, mistä kokonaisuudessa on kyse. Siksi maahanmuuttajille tarkoitetussa viestinnässä tulee avata riittävästi myös asiayhteyksiä.

Aalto-yliopisto pitää erinomaisena tutkimuksen suositusta työperäisille maahanmuuttajille suunnatuista palvelupaketeista ja yhden luukun palveluista. Aalto-yliopisto tervehtisi ilolla myös asiantuntijatyön erityispiirteisiin keskittyneiden neuvontapalveluiden järjestämistä keskitetysti yhden luukun periaatteella eri viranomaistahojen yhteistyönä. Maassa olevien ulkomaalaisten asiantuntijoiden tilanteita hankaloittaa tällä hetkellä se, että yksittäisille paikallisille virkamiehille ei tapausten rajallisesta määrästä johtuen kerry riittävästi osaamista tämän kohderyhmän asioiden ammattimaiseen hoitamiseen.

2. Kotoutumiskoulutus

Korkeasti koulutetulle erityisosaajille ei ole juurikaan tarjolla kotoutumiskoulutusta työnantajien järjestämän kielikoulutuksen ja kulttuurivalmennuksen lisäksi. Suomalaisen työkulttuurin ymmärtämisen on todettu lisäävän merkittävästi kotoutumista Aalto-yliopiston kansainvälisten työntekijöiden osalta. Suomalainen työelämän erityispiirteiden ymmärtäminen lisää tulijoiden kykyä ja mahdollisuuksia osallistua ja sitä kautta viihtyä Suomessa paremmin. Aalto-yliopisto ehdottaa, että suomalaisen työelämän ymmärtämiseen kehitettäisiin eri kohderyhmille (esim. korkeasti koulutetut erityisosaajat) oma tukikokonaisuutensa viranomaisten, työnantajien ja työmarkkinajärjestöjen yhteistyönä. Työelämän kielitaito on tärkeä osa yhteiskuntaan juurtumista, kuten tutkimuksessa todetaan. Kielikoulutuksen osalta Aalto-yliopisto esittää, että suositellun velvoittavan kielikoulutuksen sijasta korkeasti koulutetuille asiantuntijoille rakennettaisiin erillinen malli tarjota laadukasta nopeasti etenevää kielenopetusta esimerkiksi alueellisesti ja samalla muodostettaisiin mahdollisuuksia mentorointiin ja vertaistukeen. On oletettavaa, että tämän kohderyhmän motivaatio kielen oppimiseen löytyy paremmin porkkanan kuin kepin avulla.

3. Sosiaaliturva

Aalto-yliopisto haluaa nostaa sosiaaliturvan esiin erityisenä kotoutumiseen vaikuttavana tekijänä. Suomea markkinoidaan vahvasti hyvän sosiaaliturvan maana, mutta toistaiseksi Suomeen muuttavien EU:n ulkopuolisten tutkijoiden osalta pääsy sosiaaliturvan piiriin on vaihtelevaa. Vireillä oleva lakimuutos tutkijoiden oleskeluluvalla Suomessa olevien ja heidän perheidensä asumisperusteiseen sosiaaliturvaan rinnastuvista oikeuksista olisi erinomainen houkuttelevuustekijä sekä rekrytoinnissa että kotoutumisessa.

4. Puolison ja lasten kotoutuminen

Aalto-yliopisto korostaa, että puolison työllistyminen ja lasten koulutus ovat ratkaisevia tekijöitä kansainvälisen erityisosaajan kotoutumiselle. Jos perhe ei viihdy Suomessa, on hyvin epätodennäköistä, että asiantuntija jäisi maahan pysyvästi. Akateemisen henkilöstön puolisot ovat usein itsekin korkeasti koulutettuja, ja siten hyvinkin potentiaalista työvoimaa Suomelle. Kuitenkin TE-toimistojen ja muiden toimijoiden sinänsä hyvät palvelut jäävät heiltä saavuttamatta, koska he eivät ole aktiivisten työllistämistoimien kohderyhmää. Tarkoituksenmukaisen työn etsiminen puolisoille jää hyvin vahvasti työnantajan toimenpiteiden varaan. Aalto-yliopisto toivookin, että myös korkeasti koulutettujen puolisoiden työllistämisen tukeen panostettaisiin suunnitelmallisesti tutkimuksessa suositeltujen määrällisesti suurempien tuotannollisen työn ammattien lisäksi.

Lasten koulutus on korkeasti koulutetuille erityisosaajille kynnyskysymys sekä maahantulosta että maahan asettumisesta päätettäessä. Päiväkotiikäiset lapset laitetaan mielellään suomenkieliseen päiväkotiin, mutta kouluikäisten lasten osalta tämä ratkaisu ei tyydytä korkeasti koulutettuja vanhempia. Kielitaidoton lapsi jää käytännössä suomea opetellessaan akateemisesti vuoden jälkeen ikäluokastaan. Siksi paras ratkaisu kouluikäisille lapsille olisi suomalaisen opetussuunnitelman mukainen englanninkielinen opetus, johon sisältyy intensiivistä suomen opetusta. Tällä hetkellä englanninkielisen peruskouluopetuksen tarjonta on aivan liian pientä kysyntään verrattuna ainakin pääkaupunkiseudulla. Suomalaisen opetussuunnitelman mukaista lukiokoulutusta ei ole lainkaan tarjolla englanniksi. Koulupaikkojen puute on erityisen harmillista siksi, että suomalainen laadukas peruskoulutus on yksi tärkeimmistä markkinointivalteista kansainvälisessä rekrytoinnissa. Aalto-yliopisto ehdottaa lasten koulutuksen nostamista erilliseksi avaintoimenpiteeksi kotouttamistoimenpiteitä kehitettäessä.

5. Viranomaisten tuki työn luonteen muutoksessa

Työelämän ja työn muutokset näkyvät jo nyt yliopistokentässä. Yliopistojen henkilökunta työskentelee enenevässä määrin niin, että palvelussuhteita on useita rinnakkain eri organisaatioissa ja eri maissa. Lisäksi yliopistoissa liikkuvuus suuntautuu parhaan tutkimuksen perässä ympäri maailmaa. Tämä koskee sekä Suomeen rekrytoitavia että täältä ulospäin liikkuvia henkilöitä.

Liikkuvuutta määrittelevä kansainvälinen ja kansallinen säännöstö on jatkuvassa muutoksessa. Yhden henkilön sosiaaliturvaan tai verotukseen liittyvien kysymysten selvittäminen usean työnantajan ja työskentelymaan tilanteissa on hyvin haasteellista, ja kansallisten viranomaisten tulkinnat eivät ole yhteneviä. Tämä on iso riski yliopistoille, jotka joutuvat operoimaan työnantajan roolissa eri maissa. Epäselvät tilanteet (esim. verotusmenettelyt, sosiaaliturvan määräytyminen) aiheuttavat epävarmuutta potentiaalisissa työntekijöissä ja heikentävät sekä työnantajan että Suomen houkuttelevuutta. Toistaiseksi tukipalveluita tarjoavat vain yksityiset konsulttifirmat palveluntuottajina varsin isoin kustannuksin. Aalto-yliopisto ehdottaa, että tulevaisuuden tukipalveluita pohdittaessa kiinnitettäisiin erityistä huomiota näihin ns. portfoliourien mukanaan tuomiin haasteisiin, vaikka ne ovat vain välillisesti yhteydessä kotoutumiseen. Mitä paremmin Suomi pystyy tukemaan maantieteelliset ja institutionaaliset rajat ylittävää tutkimustyötä ja tutkijoita, sitä useampi tutkija haluaa kotipesäkseen juuri Suomen.

Riitta Silvennoinen
Henkilöstöjohtaja
Aalto-yliopisto